

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ સ્થિત ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ

આર/ક્રિમિનલ મિસ્ટ્રે. એપ્લીકેશન નં. ૨૦૮૫૧/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ એ.પી. ઠાકર

=====

૧	શું સ્થાનિક સમાવારપત્રોના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?	હા
૨.	રિપોર્ટ્સને સંદર્ભિત કરવાં કે નહિ?	હા
૩.	શું લોર્ડશીપ ચુકાદાની સુવાચ્ય નકલ જોવાં ઈચ્છે છે?	ના
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન કે તેનાં હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમ સબબ કોઈ મહત્વપૂર્ણ કાયદાકીય પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	ના

=====

ચિંતન જયંત મજરાતકર

વિરુદ્ધ

રશીદખાન રસૂલખાન પઠાણ અને ૧ અન્ય(ન્યો)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજીકર્તા(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી અંકુર વાય. ઓઝા (૨૮૨૧)
અરજીકર્તા(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી હસમુખ આર. ગુર્જર (૩૩૦૫)
સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી અર્પિત પી. પટેલ (૫૪૯૭)
સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ વતી સુશ્રી મોનાલી ભટ્ટ, એડિ. પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર

=====

કોરમ: માનનીય ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ એ.પી. ઠાકર

તારીખ ૦૨/૦૫/૨૦૧૯

મૌખિક ચુકાદો

૧. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરાયેલ હાલની અરજીના માધ્યમથી, અરજદાર ૨૦૧૭ના ક્રિમિનલ કેસ નંબર ૧૮૬૧૪ની ફરિયાદને રદબાતલ કરવા માંગે છે અને વિદ્વાન પમા એડિશનલ સિવિલ જજ અને ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ સમક્ષ પેન્ડિંગ છે. , વડોદરા નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ (ત્યારબાદ "એનઆઈ એક્ટ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) અને તેની તમામ આનુષંગિક અને પરિણામલક્ષી કાર્યવાહીની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ફાઈલ કરવામાં આવી હતી.

૨. હાલના કેસની સંક્ષિપ્ત હકીકત એ છે કે ફરિયાદી દ્વારા ને.ઈ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળ અરજદાર સામે ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી છે કે ફરિયાદી દુકાન ખરીદવા માંગતો હતો અને તેના માટે અરજદારના પિતાએ કિંમત રૂ. .૩૦,૦૦,૦૦૦/- અને તે પછી, ફરિયાદીએ રૂ. ૨૦.૦૯.૨૦૧૬ ના રોજ દસ્તાવેજ નોટરાઈઝ કરીને ચુકવણી. એવો આક્ષેપ છે કે ત્યારપછી, અરજદારે લોનના હેતુ માટે જરૂરી પ્રક્રિયા ફી માટે રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-ની માંગણી કરી હતી અને ત્યારબાદ, તેમણે તેમને રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- આપ્યા હતા અને આ રીતે,

તેમને રૂ. ૨૫,૦૦,૦૦૦/- આરોપીઓ પાસેથી લીધા હતા, પરંતુ તેઓએ તે ચૂકવ્યા ન હતા. એવો પણ આરોપ છે કે ત્યારબાદ, આરોપીઓએ પેઢીના નામે ચેક આપ્યો હતો જેનો ફરિયાદીએ વાંધો ઉઠાવીને ચેક પોતાના અંગત નામે આપવાનો આગ્રહ કર્યો હતો, પરંતુ તેઓએ જણાવ્યું હતું કે તેમની પાસે અન્ય કોઈ ચેક નથી અને તેથી, તે પેઢીના નામે આપેલ છે અને તે રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦/- માટે હતું અને તેણે પોતાની સહી કરી છે. આરોપ છે કે આરોપીના પિતાએ તા.૦૭.૦૧.૨૦૧૭ના રોજ સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાનો રૂ.૧૫,૦૦,૦૦૦/-નો ચેક પણ જારી કર્યો છે. વધુમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦/- નો ચેક 'ડ્રોઅર દ્વારા ચૂકવણી અટકાવો'ના સમર્થન સાથે પાછો ફર્યો અને ત્યારબાદ, નોટિસ જારી કર્યા પછી, તેણે ને.ઇ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ફરિયાદ નોંધાવી છે.

૨.૧ એવી દલીલ છે કે અરજદારે વિવિધ આધારો પર ફરિયાદને પડકારી છે. તેમના મતે, તેમણે ને.ઇ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળ કોઈ ગુનો કર્યો નથી અને ફરિયાદ કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ છે અને ખોટી અને બનાવટી હકીકતો પર આધારિત છે. તેમણે એવી દલીલ કરી છે કે પ્રશ્નમાં થયેલો ચેક 'સાઈ કેટરિંગ સર્વિસ'ના નામે છે અને ફરિયાદી આ પેઢીના કોઈ દસ્તાવેજ પુરાવા રજૂ કરતા નથી અને આવા દસ્તાવેજ પુરાવાઓની ગેરહાજરીમાં ફરિયાદી પાસે ફરિયાદ નોંધાવવા માટે કોઈ સ્થાન નથી.

૨.૨ એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે તેણે ૨૨.૦૩.૨૦૧૭ની નોટિસનો જવાબ આપ્યો છે અને કબૂલ્યું છે કે ફરિયાદીએ ચેક આપીને આપેલી રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-ની રકમ તેના પિતાના સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાના ખાતા દ્વારા પરત કરવામાં આવી છે અને , ત્યારબાદ, અરજદારના પિતાએ પણ રૂ.૨૫,૦૦૦/- ચેક દ્વારા ચૂકવ્યા છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અરજદારના પિતાને રૂ. ૭૫,૦૦૦/- ના નાણાંની જરૂર હતી અને તેથી, જૂન ૨૦૧૬ માં, ફરિયાદીએ તે રકમ તેના પિતાને આપી હતી અને તે સમયે, તેમને સુરક્ષા હેતુ માટે બે કોરા ચેક મળ્યા હતા અને, ત્યારબાદ, અરજદારે અગાઉની રકમ ત્રણ ચેક દ્વારા ચૂકવી દીધી છે.

૨.૩ એવી દલીલ છે કે ફરિયાદીએ બે કોરા ચેકનો ગેરકાયદેસર રીતે દુરુપયોગ કર્યો છે અને તેણે અરજદારના પિતાના ખાતામાંથી રકમ ભરી દીધી છે અને ૨૦૧૭ના ફોજદારી કેસ નં.૧૮૬૧૫ દ્વારા કાર્યવાહી શરૂ કરી છે. એવી દલીલ છે કે રૂ. .૧૦,૦૦,૦૦૦/-, ફરિયાદીએ હાલના અરજદાર સામે હાલની ફરિયાદ શરૂ કરી.

૨.૪ તેમના જણાવ્યા મુજબ, બંને ચેક સુરક્ષા હેતુ તરીકે આપવામાં આવ્યા હતા અને તે કોરા ચેક હતા, તેથી ને.ઇ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ લાગુ થશે નહીં. તે તેની દલીલ છે કે ચેક ડિસ્ચાર્જ સામે સંપૂર્ણ અથવા કોઈપણ દેવાના ભાગમાં જારી કરવા જોઈએ. તેમના મતે, હાલના કેસમાં, હાલના અરજદાર સામે કોઈ વ્યવહાર, વિચારણા અથવા કાયદેસર રીતે લાગુ

પડતું લેણું નથી. તેમણે એવી દલીલ કરી છે કે તારીખ ૨૦.૦૯.૨૦૧૬ ના કરાર દ્વારા, અરજદાર પર જવાબદારી બાંધી શકાતી નથી અને જે સંજોગોમાં ઉપરોક્ત કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા, તે ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, નોટિસના જવાબમાં, અરજદારે ઘણા કારણો ઉભા કર્યા છે પરંતુ ફરિયાદી દ્વારા તેનો ઇનકાર અથવા જવાબ આપવામાં આવ્યો નથી.

૨.૫ એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ચૂકવણી ન કરવી એ કરારના ભંગ તરીકે ગણી શકાય અને તેના માટે, ફરિયાદી તેની વસૂલાત માટે સિવિલ દાવો દાખલ કરી શકે છે, પરંતુ બે વર્ષનો સમયગાળો પૂરો થાય ત્યાં સુધી તેને સંપૂર્ણ રકમ વસૂલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી. , કરારમાં સંમત થયા મુજબ.

૨.૬ એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદી દ્વારા કોરા ચેકમાં સામગ્રીમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી, ને.ઇ. એક્ટની કલમ ૮૭ હેઠળ, વાટાઘાટોપાત્ર સાધન પોતે જ રદબાતલ બની જાય છે અને તેને લાગુ કરી શકાતું નથી. આ તમામ આધારો પર, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે હાલના અરજદાર સામે ૨૦૧૭નો ફોજદારી કેસ નં.૧૮૬૧૪ હોવાના કારણે દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી ફરિયાદ રદ કરવામાં આવે અને બાજુ પર રાખવામાં આવે.

૩. શ્રી હસમુખ ગુર્જર, અરજદારના વિદ્વાન વકીલ, શ્રી અર્પિત પટેલ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના વિદ્વાન વકીલ અને કુ. મોનાલી ભટ્ટ, ઉત્તરદાતા નંબર ૨ માટે અધિક સરકારી વકીલ શીખ્યા. રેકર્ડ પર ઉપલબ્ધ પેપર્સનો અભ્યાસ કર્યો.

૪. શ્રી હસમુખ ગુર્જર, અરજદારના વિદ્વાન એડવોકેટે એ જ હકીકતો રજૂ કરી છે જે અરજીના મેમોમાં વર્ણવવામાં આવી છે. રેકર્ડ પરના દસ્તાવેજ પુરાવા અને અરજદારે અલગથી દાખલ કરેલ સોગંદનામાનો ઉલ્લેખ કરતાં તેમણે એવી રજૂઆત કરી છે કે પ્રશ્નમાં આવેલ ચેકો કોરા ચેક હતા અને ચેક અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા લખવામાં આવ્યા હતા અને તેથી ચેકમાં ફેરફાર છે અને તેથી , નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૮૭ હેઠળ, તે રદબાતલ બની ગયું છે. તેમણે એવી રજૂઆત કરી છે કે ચેકો પેઢીના નામે ઈસ્યુ કરવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે, પ્રતિવાદી નં.૧ દ્વારા તેમની અંગત ક્ષમતામાં પોતે પેઢીના માલિક હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈપણ સામગ્રી વગર ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી છે. બેંક મેમોનો ઉલ્લેખ કરતી વખતે, તેમણે રજૂઆત કરી છે કે તે માત્ર સલાહ છે અને તે મેમો લખાયેલ નથી. તેમના મતે, બેંકના મેમોની ગેરહાજરીમાં, ફરિયાદ નોંધાવી શકાતી નથી.

૪.૧ નોટિસના જવાબ અને અન્ય દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ કરતી વખતે, તેમણે એવી રજૂઆત કરી છે કે અરજદારે ઘણા તથ્યલક્ષી પાસાઓ ઉભા કર્યા છે, જેને ફરિયાદીએ ન તો નકારી કાઢ્યા નથી કે તેનો જવાબ પણ આપ્યો નથી. તેણે એવી રજૂઆત કરી છે કે ચુકવણીના કરારને ધ્યાનમાં રાખીને, કરારની તારીખ

સમાપ્ત થાય તે પહેલાં ચેક રજૂ કરી શકાયા ન હોત અને સમગ્ર ફરિયાદ અકાળ છે.

૪.૨ તેણે એ પણ રજૂઆત કરી છે કે નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળનો ગુનો સંપૂર્ણપણે દસ્તાવેજી પુરાવા પર ઊભો કરવામાં આવ્યો છે અને ત્યાં હાલનું દેવું હોવું જોઈએ, જ્યારે, હાલના કિસ્સામાં, કોઈ વર્તમાન દેવું નથી. એવી રજૂઆત પણ કરવામાં આવી છે કે રૂ. ૧૫,૦૦૦/-ના માસિક હમ્પથી રકમ ચૂકવવાનો કરાર થયો હતો. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે કરારમાં કોઈ ચેક નંબરનો ઉલ્લેખ નથી. તેમના મતે, ચેક કોઈપણ વર્તમાન દેવું અથવા જવાબદારી માટે નથી અને તે દેવું અને જવાબદારીના સહ-વ્યાપક છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદારને કોઈ વિચારણા કરવામાં આવી નથી અને તેમની વચ્ચે કોઈ વ્યવસાયિક વ્યવહાર નથી.

૪.૩ ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલી સિવિલ દાવોનો ઉલ્લેખ કરતી વખતે, તેણે એવી રજૂઆત કરી છે કે તમામ હકીકતો સૂચવે છે કે હાલની ફરિયાદ ખોટા હેતુથી દાખલ કરવામાં આવી છે. બેંકના એક પત્રનો ઉલ્લેખ કરીને તેણે એવી રજૂઆત કરી છે કે કહેવાતા ચેકો ક્યારેય આરોપી દ્વારા લખવામાં આવ્યા ન હતા અને તે કોરા ચેક હતા અને પાસબુકમાં દર્શાવેલ ચેક નંબર અરજદારની પાસબુક મુજબ અન્ય વ્યવહારો તરફ દોરી જાય છે. તેણે એવી રજૂઆત કરી છે કે કથિત ચેકમાં માત્ર આરોપીની સહી છે અને તેમાં લખેલી સામગ્રી આરોપીની નથી. નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખીને, તેમણે અરજદાર સામે નોંધાયેલ ફોજદારી કેસ

નં.૧૮૬૧૪ હોવાને કારણે અસ્પષ્ટ ફરિયાદને રદ કરવા અને બાજુ પર રાખવાની પ્રાર્થના કરી છે.

૧. મિલિંદ શ્રીપદ ચંદુરકર વિ.ના કિસ્સામાં. કાલિમ એમ. ખાન અને અન્ય, (૨૦૧૧) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭૫ પર અહેવાલિત;

૨. શંકુ કોન્કીટીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડના કિસ્સામાં વિ. ગુજરાત રાજ્ય, ૨૦૦૦ (૨) જી.એલ.આર. ૧૭૦૫ પર અહેવાલિત ;

૩. ઇન્ડસ એરવેઝ પ્રા. લિમિટેડ અને અન્ય વિ. મેગ્નમ એવિએશન પ્રા. લિમિટેડ અને અન્ય, (૨૦૧૪) ૧૨ એસ.સી.સી. ૫૩૯ પર અહેવાલિત;

૪. તારામણિદેવીના કેસમાં પુરુષોત્તમદાસજી મહોતા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૧૪ (૩) જી.એલ.આર. ૨૬૧૧ પર અહેવાલિત;

૫. જહોન કે. અબ્રાહમ વિ.ના કિસ્સામાં. સિમોન સી. અબ્રાહમ અને અન્ય, (૨૦૧૪) ૨ એસ.સી.સી. ૨૩૬ પર અહેવાલિત;

૬. ભરતભાઈના કેસમાં કે. પટેલ વિ. સીએલ વર્મા અને અન્ય, ૨૦૦૨ (૨) જી.એલ.આર. ૧૭૧૩ પર અહેવાલિત;

પ. તેનાથી વિપરિત, શ્રી અર્પિત પટેલ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના વિદ્વાન એડવોકેટે રજૂઆત કરી છે કે અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ મુદ્દાઓ તથ્યોના પ્રશ્ન છે, જેનો નિર્ણય અગ્રણી પુરાવા દ્વારા કરવાની જરૂર છે અને અરજદાર

પોતાનો બચાવ રજૂ કરી શકે છે. અજમાયશ પોતે. તેમના મતે, કેસના તથ્યલક્ષી પાસાઓને ધ્યાનમાં લેતા, હકીકતના વિવાદિત પ્રશ્નો છે અને તેથી, ટ્રાયલ હાથ ધરવી જરૂરી છે. તેણે રજૂઆત કરી છે કે વર્તમાન દેવું અને કરાર માટે જારી કરાયેલા અવ્યવસ્થિત ચેક માત્ર કોલેટરલ સિક્યોરિટીના હેતુ માટે છે. તેમણે એવી રજૂઆત કરી છે કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળની અરજીમાં, હકીકતના વિવાદિત પ્રશ્નનો નિર્ણય કરી શકાતો નથી અને તેથી, હાલની અરજીને ફગાવી શકાય છે. ફરિયાદ અને દસ્તાવેજ પુરાવાનો ઉલ્લેખ કરતી વખતે, તેણે એવી રજૂઆત કરી છે કે ગુનાની ઘટક બનાવવામાં આવી છે અને જુદા જુદા ચેક માટે, જુદી જુદી ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી છે, જો કે, હાલના કિસ્સામાં, આરોપીએ ચોક્કસ સામગ્રી રજૂ કરી છે, જે સંબંધિત છે. અન્ય કિસ્સામાં, તપાસ કરી શકાતી નથી. બારમાં ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો અંગે, તેમણે એવી રજૂઆત કરી છે કે લગભગ તમામ નિર્ણયો દરેક કેસના ચોક્કસ તથ્યોને લગતા હોય છે જેમાં ટ્રાયલ હાથ ધરવામાં આવી હોય અને આરોપીઓને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા સજા કરવામાં આવી હોય તે અપીલમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા અથવા કોર્ટ દ્વારા અપીલ કરવામાં આવે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે તે ચોક્કસ કેસ/સેના તથ્યલક્ષી પાસાઓના આધારે ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશને બાજુ પર રાખ્યો છે. તેમના મતે હાલની અરજી ફગાવી દેવામાં આવી શકે છે.

૬. તેનાથી વિપરિત, સુશ્રી મોનાલી ભટ્ટ, વિદ્વાન અધિક સરકારી વકીલે રજૂઆત કરી છે કે આ ખાનગી પક્ષો વચ્ચેનો વિવાદ છે અને તેથી, કેસના તથ્યો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લઈને, જરૂરી હુકમ પસાર કરી શકાય.

૭. શંકુ કોન્ક્રીટીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડના કિસ્સામાં વિ. ગુજરાત રાજ્ય (સુપ્રા), આ કોર્ટે પેરા-૧૦ માં નીચે મુજબ નોંધ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે:-

૧૦. નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ને અનુસરીને, વિભાગનો ભાગ, જે આ બાબત માટે સંબંધિત છે તે "કોઈ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રૂપે ડિસ્ચાર્જ માટે" છે, જે પહેલાથી અસ્તિત્વમાં છે તે શરત હોવી જોઈએ. કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય કોઈ જવાબદારીનું અસ્તિત્વ, જેના માટે ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હોય અને બાઉન્સ થયો હોય. કેસની હકીકતો પર પાછા ફરીએ, તે એક સ્વીકાર્ય કેસ છે કે કંપની એટલે કે મૂળ આરોપી નં.૨ તેના ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપવા માંગતી હતી અને તેથી, ૩. મૂળ ફરિયાદી એટલે કે હાલના પ્રતિવાદી નં.૨ પાસેથી ૧૫ લાખ. મેનેજિંગ ડિરેક્ટર, હાલ ફરાર છે, મૂળ આરોપી નં. કરાર. તે સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે શરતોની યોગ્ય કામગીરી સુનિશ્ચિત કરવા માટે વધુ આરોપી નં.૨ એ ફરિયાદીને નિયત તારીખોના સાત ચેક જારી કર્યા હતા અને કરારમાં જરૂરી તથ્યો પણ કરવામાં આવ્યા હતા કે કરારની યોગ્ય કામગીરી માટે એટલે કે પછી એડવાન્સની ચુકવણી કરારની તારીખથી છ મહિના ચેક વિતરિત કરવામાં આવે છે. આવા કેટલાક ચેક બાઉન્સ થયા હતા, જેની ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૮. ઇન્ડસ એરવેઝ પ્રા. લિમિટેડ અને અન્ય વિ. મેગ્નમ એવિએશન પ્રા. લિમિટેડ (સુપ્રા), સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ પેરા-૧૨ અને ૧૩ માં નિરિક્ષણ કર્યું છે:

—

૧૨. ને.ઇ. એક્ટની કલમ ૧૩૮ માં બનતી 'કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના નિકાલ માટે' અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન આ બાબત માટે મહત્વપૂર્ણ અને નિર્ણાયક છે.

૧૩. કલમ ૧૩૮ સાથે જોડાયેલ સમજૂતી કલમ ૧૩૮ના હેતુ માટે 'દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી' શબ્દનો અર્થ સમજાવે છે. આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી છે. કલમ ૧૩૮ અપમાનિત ચેકને અપરાધ તરીકે ગણે છે, જો ચેક કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીના નિકાલ માટે જારી કરવામાં આવ્યો હોય. આ સમજૂતીમાં કોઈ શંકા નથી કે કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનાને આકર્ષવા માટે, કાયદેસર રીતે લાગુ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા ચેક ખેંચવાની તારીખે રહેલ અન્ય જવાબદારી હોવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો દાખલ કરવા બદલ વર્તમાન અથવા ભૂતકાળની નિર્ણાયક જવાબદારીના ડિસ્ચાર્જમાં ચેકનો ઉપાડ એ યોગ્ય નથી. જો ચેક માલની ખરીદી માટે એડવાન્સ પેમેન્ટ તરીકે જારી કરવામાં આવે છે અને કોઈપણ કારણોસર ખરીદ ઓર્ડર નથી તેના રદ્દીકરણને કારણે અથવા અન્યથા તેના તાર્કિક નિષ્કર્ષ પર લઈ જવામાં આવે છે, અને સામગ્રી અથવા માલ કે જેના માટે અન્ય ખરીદી કરવામાં આવી હતી તે સપ્લાય કરવામાં આવી નથી, અમારી વિચારણામાં, ચેકને બહાર નીકળતા દેવું અથવા જવાબદારી માટે દોરવામાં આવ્યો હોવાનું માની શકાય નહીં. એડવાન્સ પેમેન્ટની પ્રકૃતિમાં ચેક દ્વારા ચૂકવણી સૂચવે છે કે ચેકના ડ્રોલ સમયે, કોઈ વર્તમાન જવાબદારી ન હતી.

૯. તારામણિદેવીના કેસમાં પુરુષોત્તમદાસજી મહોતા વિ. ગુજરાત રાજ્ય (સુપ્રા), આ કોર્ટ પેરા-૨૦ માં નીચે મુજબ નોંધ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે:-

૨૦. એકવાર તે સ્વીકારવામાં આવે કે કેસના તથ્યો અને સંજોગો વર્ચસ્વ ધરાવે છે અને નિર્ણાયક ભૂમિકા ભજવે છે, તો પછી ધારા ૧૩૯ હેઠળ ધારણાની શક્તિની દંતકથા સ્વીકારવી મુશ્કેલ રહેશે નહીં. ઓછામાં ઓછી બે રીતે, ધારણા બીજી બાજુના હુમલા માટે સંવેદનશીલ બની જાય છે. એક, હકીકત આરોપી માટે રસ્તો બનાવે છે અને કેસની વિશેષ હકીકતો અથવા વિશિષ્ટ હકીકત ધારણાની કામગીરીને અટકાવી શકે છે અથવા કેસના વિચિત્ર તથ્યોમાં, કોર્ટ આરોપી દ્વારા તેના સમર્થનમાં રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીની તપાસ કરી શકે છે. કહો કે કોઈપણ દેવું અથવા જવાબદારીના નિકાલમાં ચેક જારી કરવામાં આવતો નથી. અન્યાય અટકાવવા માટે, કોર્ટ આવી સામગ્રીની તપાસ કરી શકે છે. ટૂંકમાં, ફો.કા.સં. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ કોર્ટની મર્યાદા સાથે વાંચવામાં આવેલી કઠોરતા અને ધારણાની તમામ વ્યાપક અસર વિશેની રજૂઆત કેસના સંજોગોમાં સ્વીકારવી શક્ય નથી.

૧૦. ભરતભાઈના કેસમાં કે. પટેલ વિ. સી.એલ. વર્મા (સુપ્રા), આ અદાલતે પેરા-૯માં નીચે મુજબ નોંધ્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે:-

કાર્યવાહીના પ્રારંભિક તબક્કે કાનૂની ધારણાને નકારી કાઢવાનો પ્રયાસ એ નથી અને તેને અટકાવી શકાતો નથી પરંતુ જો આવો પ્રયાસ કરવામાં આવે તો, તે ખૂબ જ સારી રીતે સ્થાપિત અને સંભાવનાઓની પ્રાધાન્યતાના વિશ્વાસપાત્ર ધોરણથી ઉપર હોવો જોઈએ. વૈધાનિક નોટિસનો જવાબ એ એક એવો તબક્કો છે જ્યાંથી તે બતાવી શકાય છે કે કરાયેલા આક્ષેપો વાહિયાત, અસંભવિત ખોટા છે અને કોઈપણ સમજદાર

વ્યક્તિ ક્યારેય એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકતી નથી કે આરોપીઓ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતું આધાર છે. હાલના કિસ્સામાં, અરજદારે સંતોષકારક રીતે ફરિયાદમાં મૂળભૂત નબળાઈ અને તેની જાળવણીક્ષમતા સ્થાપિત કરી છે. કાનૂની ધારણાનું ખંડન કરવું આરોપી તરફથી ફરજિયાત છે પરંતુ શ્રી સી.એલ.વર્માના નિવેદન અને ભારત વિજય મિલ્સ/કોંટિનેન્ટલ ટેક્સટાઇલ મિલ્સના સહયોગીઓ દ્વારા સિવિલ લિટીગેશનમાં લેવામાં આવેલ સ્ટેન્ડનું અવલોકન કરવું, જેમાં શ્રી સીએલ વર્માનો ઉપર ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, તે પૂરતું ખંડન પૂરું પાડે છે. આ તબક્કે. સામાન્ય રીતે, આ અદાલતે ફરિયાદમાં આપેલા નિર્ણયો વાંચવાની હોય છે અને કાર્યવાહીના પ્રારંભિક તબક્કે, કોઈ દેવું કે જવાબદારી ન હોવાની અરજીને સ્વીકારવા અને સ્વીકારવામાં હાઈકોર્ટ વાજબી નથી. રદ્દ કરવાની કાર્યવાહીમાં સંરક્ષણની અરજી પર ધ્યાન આપી શકાતું નથી. પરંતુ એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં અરજદાર કોર્ટને બતાવવા સક્ષમ હોય કે ફરિયાદીના વર્તન અથવા ફરિયાદી દ્વારા કરાયેલા પ્રવેશના આધારે રોકડમેન્ટ માટે ચેકની રજૂઆત સમયે કોઈ વર્તમાન દેવું અથવા જવાબદારી ન હતી. અન્ય કાનૂની કાર્યવાહીમાં, પછી આવા કિસ્સાઓમાં, કાર્યવાહી સમાપ્ત કરી શકાય છે અને આરોપીને જ્યાં સુધી તે પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી ટ્રાયલનો સામનો કરવા માટે કહેવામાં આવવું જોઈએ નહીં. તેથી, આ અદાલત આ અરજીને મંજૂરી આપવા માટે વલણ ધરાવે છે કારણ કે અરજદારે પ્રારંભિક તબક્કે ધારણાને સફળતાપૂર્વક રદિયો આપ્યો છે અને કાર્યવાહીની જાળવણી માટે મૂળભૂત નબળાઈ દર્શાવી છે.

૧૧. અરજદાર માટે વિદ્વાન એડ્વોકેટ દ્વારા નિર્ભર અન્ય નિર્ણયો સમાન લાઈન પર હોવાથી અને પ્રોલિક્સ ટાળવાના દૃષ્ટિકોણથી હોવાથી, તેનો વિગતવાર ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો નથી.

૧૨. તે સ્થાયી કાયદો છે કે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની અરજી પર વિચારણા કરવા માટે, ફરિયાદમાંના આક્ષેપો પ્રાથમિક દષ્ટિએ કેસ બનાવે છે કે કેમ તે ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી છે અને અદાલતે આરોપોની તપાસ કરવાની નથી. આવા આરોપોને અજમાયશમાં માન્ય રાખવામાં આવશે કે કેમ તે નક્કી કરવાનો હેતુ. તે પણ સારી રીતે પતાવટ છે કે હાઈકોર્ટ પાસે સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અંતર્ગત સત્તાઓ હોવા છતાં, આ સત્તાઓ વાસ્તવિક અને નોંધપાત્ર ન્યાય કરવા માટે છે, જેના વહીવટ માટે તે અસ્તિત્વમાં છે અથવા કોર્ટની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ અટકાવવા માટે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે, વારંવાર, અવલોકન કર્યું છે કે અસાધારણ શક્તિનો ઉપયોગ સંયમપૂર્વક અને ખૂબ કાળજી અને સાવધાની સાથે થવો જોઈએ. જ્યારે અન્યાય અટકાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવો હિતાવહ હોય ત્યારે ઉચ્ચ ન્યાયાલય ઉપરોક્ત સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં ન્યાયી ગણાશે.

૧૩. હાઈકોર્ટે, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રની ક્વાયતમાં, ફરિયાદમાંના નિવેદનો પીનલ કોડ હેઠળ કથિત ગુના માટે જરૂરી ઘટકો છે કે કેમ તે તપાસવાની જરૂર છે. જો તેમના ચહેરા પર લેવામાં આવેલા નિવેદનો ગુના માટે જરૂરી ઘટકોનું નિર્માણ કરતા નથી, તો કલમ ૪૮૨ હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહીને રદ કરી શકાય છે. જ્યાં ફરિયાદમાં કરાયેલા આરોપો હેઠળ ગુનાના કમિશનને જાહેર કરતા નથી ત્યાં ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરી શકાય છે. દંડ સંહિતા. આરોપોની યોગ્યતાનું મૂલ્યાંકન કર્યા વિના, ફરિયાદની સંપૂર્ણ તપાસ થવી જોઈએ. જો કે કાયદાની આવશ્યકતા નથી કે ફરિયાદમાં ગુનાના

કાયદાકીય ઘટકોને શબ્દશઃ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે, ફરિયાદમાં પીનલ કોડ હેઠળ ગુનો કરવા માટે જરૂરી મૂળભૂત તથ્યો હોવા જોઈએ.

૧૪. તેના સ્વાભાવિક અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી અદાલતે તપાસ કરવી જોઈએ કે શું તેમના ચહેરા પર, ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલી દલીલો ગુના માટે જરૂરી ઘટકોની રચના કરે છે.

૧૫. હવે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળની ઉપરોક્ત કાયદાકીય જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને આ કોર્ટ તેમજ નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળ સજાપાત્ર અપરાધ અંગેના સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનો અને ઉપલબ્ધ સામગ્રીના અવલોકન પર રેકૉર્ડ, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે યોગ્ય ચકાસણી અને રેકૉર્ડની ચકાસણી કર્યા પછી, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે હાજર અરજદારને સમન્સ જારી કર્યા છે. અરજદારની ફરિયાદ એવી છે કે ચેક પેઢીના નામે ઈસ્યુ કરવામાં આવ્યા હતા અને હાલના ફરિયાદીએ પોતાની વ્યક્તિગત ક્ષમતા મુજબ ફરિયાદ નોંધાવી છે. ફરિયાદી દ્વારા હાલના આરોપીને આપવામાં આવેલ નોટીસના અવલોકન પર, તેમાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે તે પેઢીના માલિક છે. તે એ પણ છતી કરે છે કે નોટિસનો જવાબ આરોપી દ્વારા વિવિધ હકીકતલક્ષી પાસાઓને ઉઠાવીને આપવામાં આવ્યો છે. અરજદારનો એવો પણ કિસ્સો છે કે ચેક કોરા ચેક હતા અને તેમાં હાલના આરોપીઓની જ સહી હતી. હવે, અરજદાર દ્વારા મુકવામાં આવેલ બચાવના અવલોકન પરથી જાણવા મળે છે કે તેના પિતાએ પણ ફરિયાદી પાસેથી વ્યાજ પર ચોક્કસ રકમ

મેળવી છે અને તે ચૂકવી દેવામાં આવી છે અને આરોપીએ ઉઠાવેલ અન્ય બચાવ એ છે કે પ્રારંભિક તબક્કે જ્યારે રકમ મળી ફરિયાદી પાસેથી, તેણે કોરા ચેક માટે આગ્રહ કર્યો અને તેથી, સહી કર્યા પછી તેને કોરા ચેક આપવામાં આવ્યા. હવે, ચેક પર લખવાનો પ્રશ્ન સંબંધિત છે, તે જ પુરાવા પર સાબિત અથવા ખોટા સાબિત કરવા માટે જરૂરી છે કે જેનું નેતૃત્વ બંને પક્ષો કરી શકે છે. તે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી એ પણ જણાવે છે કે બેંકે 'ચુકવણી અટકાવો' ના સમર્થન સાથે ફરિયાદીને ચેક પરત કર્યા છે. અહીં અરજદારે પોતાના ખાતાની બેંક સ્ટેટમેન્ટ અને પાસબુક પર ઘણો આધાર રાખ્યો છે. જો કે, અરજદાર દ્વારા જે પણ તથ્યલક્ષી પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા છે તે નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮(a) હેઠળ ફરિયાદના બચાવમાં છે. આ એક એવો કેસ છે જેમાં હકીકતના વિવાદિત પ્રશ્નો સામેલ છે. આ સંજોગોમાં, જ્યારે વિવાદાસ્પદ પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે અને પ્રાથમિક દૃષ્ટિએ એવી સામગ્રી હોય છે કે આરોપી દ્વારા ફરિયાદીને તેની સહીથી ચેક ઇસ્યુ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમની વચ્ચે નાણાકીય વ્યવહાર થયો હતો, તો આવા કિસ્સામાં, અંતર્ગત સત્તાઓ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ નો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

૧૬. કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતા, સ્પષ્ટપણે જાણવા મળે છે કે અરજદાર અને તેના પિતાએ ફરિયાદીને જુદા જુદા ચેક આપ્યા હતા અને તે મુજબ, ફરિયાદીએ જુદી જુદી ફરિયાદો નોંધાવી હતી અને તેણે સિવિલ કાર્યવાહી પણ શરૂ કરી હતી. આ દર્શાવે છે કે અરજદારની તરફથી ચૂકવણીની પ્રથમદર્શી

જવાબદારી છે. આ બાબતમાં મૂકવામાં આવેલી સામગ્રીને જોતાં, તે સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે આ યોગ્ય કેસ નથી કે જેમાં ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની આંતરિક શક્તિઓનો ઉપયોગ કરી શકાય.

૧૭. ઉપરોક્ત કારણોસર, વર્તમાન અરજી યોગ્યતાઓથી વંચિત છે અને તેને બરતરફ કરવી જરૂરી છે. તદનુસાર, તે બરતરફ કરવામાં આવે છે. નિયમ છૂટી જાય છે. વચગાળાની રાહત, જો કોઈ હોય, તો તરત જ ખાલી કરવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ એ.પી. ઠાકર)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.